

forskningen, Eli Heckscher. Carlén anholder ham ikke mindst for hans apriorisk negative syn på den protektionistiske søfarts- og handelspolitik og ikke mindst på dens hjørnesteen, produktplakaten af 1724. Sagen er, at Heckscher aldrig empirisk undersøgte plakaten betydning for saltforsyningen, men alligevel fastholdt, at den var aldeles skadelig for den. Både dette og Heckschers almene syn på merkantilismen i Sverige får et alvorligt skud for oven af Carlén. Nogle gange får kritikken af Heckscher næsten for meget; som f.eks. når Carlén gendriver hans opfattelse af, at man ikke kan skrive vederhæftig økonomisk historie ud fra klageskrifter (s. 197). Det har mange ment både før og efter Heckscher, og det har de ret i, selv om Carlén har et enkelt eller få eksempler på det modsatte!

I forlængelse heraf kan man med god grund spørge, om Carlén selv yder det private initiativ fuld retfærdighed. Bogen bevæger sig stort set kun på makroniveau og kommer derfor ikke fuldgyldigt ind på markedsmekanismerne og deres udvikling på mikroniveau. Handelshusenes virksomhed anskues ahistorisk; faktisk præsenteres man overhovedet ikke for deres praktiske virksomhed (bortset fra en skitse s. 51f). Var saltgrosserernes virksomhed den samme i 1860 som i 1720? Blev distributionsnettet overhovedet ikke udviklet af den private handel gennem disse mange år? I Carléns bog er staten næsten enerådende, en magtfuldkommen hersker i det økonomiske hus, der i det mindste sanktionerede det meste af institutionsbygningen. Er det rimeligt? Man kan udmærket mene, at der mangler en væsentlig arena i bogen: købmandens kundekontakt.

Men generelt har bogen store fortjener. Forfatteren har været godt hjulpet af de særlige svenske politiske forhold, der dels i Riksdagen, dels – i dette

tilfælde – i Kommerskollegiet medførte åbne drøftelser af politiske forhold, der i Danmark foregik »gehejme«. Kildematerialet har altså været til stede, og det er udnyttet med beundringsværdig flid. Med god grund har afhandlingen indbragt forfatteren doktorgraden. Den betegner et nybrud for den økonomisk-institutionelle tilgang i skandinavisk merkantilismeforskning.

Søren Bitsch Christensen

Magnus Hjort: *Folk och försvar och kampen mot den femte kolonnen. En studie i framväxten av Övervaknings-Sverige under 1950-talet*. Forskningsprogrammet Sverige under kalla kriget. Arbetsrapport nr. 6. (Historiska Institutionen, Stockholms Universitet, 1998). 84 s.

Den foreliggende arbejdsrapport er en del af en større undersøgelse, som er knyttet til forskningsprogrammet »Sverige under Den kolde Krig«. »Folk och försvar« var en tværpolitisk organisation, som i efterkrigstiden arbejdede for at mobilisere opbakning bag det svenske forsvar. De fleste større partigrupperinger, arbejdsgiverforeninger og fagforeninger m.v. var repræsenteret i organisationens ledelse. Der er altså tale om en studie i en tværpolitisk organisation, om hvis arbejde der i 1940'erne og 1950'erne syntes at herske udbredt konsensus. Selv det kommunistiske ungdomsforbund søgte at blive tilknyttet arbejdet. Arbejdets emnekreds kan derfor ved første blik synes smal. Den kronologiske spændvidde rækker da heller ikke meget længere end til Koreakrigens ophør. Når det lille manuskript alligevel må påkalde sig bredere interesse, så er det af to årsager. For det første blev »Folk och försvar« i 1950'erne tildelt den opgave at gennemføre en bredt anlagt kampagne på de svenske arbejdspladser mod sabotage, spionage og fem-

te-kolonnevirkosomhed. Gennem de første overvejelser om muligheden for femte-kolonnevirkosomhed i Sverige og om det eksisterende beredskab derimod følger Magnus Hjort på nært hold fremvæksten af frygten for den indre fjende; først og fremmest i form af et skift i synet på Sovjetunionen og på de svenske kommunister. Dette gav sig blandt andet udslag i, at ungtkommunisterne blev nægtet deltagelse i »Folk och försvars« arbejde. For det andet viser forfatteren, hvordan den øverste politiske ledelse, den militære ledelse, presse, fagforbund og arbejdsgivere var aktive aktører i et samspil, som mobiliserede en bred alliance af samfundsmæssige kræfter bag en frontstilling mod den usynlige fjende og i kraft af dennes flygtige karakter mod de nok så synlige hjemlige kommunister. Undersøgelsen understreger således, at studiet af Den kolde Krig må rettes bredt mod alle samfundslag, og at fremvæksten af kampen mod og forestillingen om den indre fjende er en historie, som har langt mere vidtstrakte rødder end blot det segment af statsmagten, som var blevet instrueret om at overvåge den indre sikkerhed.

Johnny Laursen

Ning de Coninck-Smith, Bengt Sandin and Ellen Schrupf (eds.): *Industrial Children. Work and Childhood in the Nordic Countries 1850-1990*. (Odense University Press, 1997). 211 s., 250 kr.

Børnearbejde får de fleste af os til for vort indre øje at se blege, hulkindede børn i en mørk baggård eller et dunkelt og beskidt fabrikslokale eller børn klædt i pjalter, der kravler gennem minegange med en fyldt kurv slæbende efter sig. Men det er ikke den slags børnearbejde, denne antologi handler om. Bogen handler stort set ikke om børnearbejde i industrien, men derimod om de

mange andre slags arbejde, børn har udført i det 19. og 20. århundrede i de nordiske lande.

Formålet med udgivelsen er blandt andet at gøre op med det noget ensidige billede, vi af forskellige grunde har af børnearbejde som udnyttelse af børn. Bogen er et resultat af et internordisk forskningsprojekt om børnearbejde i Norden, omfattende alle de fem nordiske lande og økonomisk støttet af det nordiske humanistiske forskningsråd. Der er ikke tale om en egentlig komparativ undersøgelse, men om en antologi, hvor forskere fra de fem nordiske lande ud fra forskellige faglige tilgange, og ud fra en fælles ambition om at sætte børnearbejde ind i en social og kulturel kontekst, belyser børnearbejdet i dets skiftende mangfoldighed. Den norske sociolog Anne Solberg bruger begrebet »meaningful participation« i sit studie af børns arbejde i et nordnorsk lokalsamfund, der lever af fiskeri. Begrebet dækker fint den tilgang til børnearbejde, som artiklerne har generelt. Det handler om at se på den mening, børns arbejde havde og har for børnene, for forældrene og for autoriteterne, og dermed også om at afdække de mulige konflikter, som børns arbejde har givet anledning til.

Bengt Sandin fra Linköping Universitet diskuterer med udgangspunkt i de svenske rigsdagsdebatter i 1860'erne og 1870'erne, hvad der er grunden til, at børnearbejde i industrien var for stærkt nedadgående i Sverige fra midten af det 19. århundrede. Han fremhæver, at den hidtidige forskning enten har forklaret børnearbejdets forsvinden i industrien ved at henvise til, at humanitære hensyn vandt frem, eller ved at henvise til en teknologisk udvikling, som efterhånden overflødiggjorde børnearbejdet. Sandins egen hypotese er, at børnearbejdet forsvandt, efterhånden som skolen fik tillagt større betydning og skolemyndig-